

Presentasjon av dr.avhandlinger

Governing the People of the Whale History and Politics of Aboriginal Subsistence Whaling

Institutt for kulturstudier og orientalske
språk (IKOS), Universitetet i Oslo.
Disputas: 12.12.2023

Sonja Irene Åman

Hvalfangst har vært et av de mest kontroversielle temaene i miljøpolitikken de siste fem tiårene. I dag er Norge, sammen med Island og Japan, et av svært få land som fortsetter å jakte hval i industriell skala. En stor del av den offentlige diskursen om hvalfangst fokuserer på historien om den industrielle hvalfangsten og konsekvensene av denne. I dag dreier den politiske styringen av hvalfangst seg i stor grad om småskala- og urfolkfangst. For å regulere urfolks hvalfangst må Den internasjonale hvalfangstkommisjonen (IWC) nøye vurdere forholdet mellom urfolks rettigheter og selvbestemmelse, og trusselen om utryddelse.

I løpet av sin nesten 80 år lange historie har IWC gått fra å være en «klubb for hvalfangere» til å bli et internasjonalt forvaltningsorgan med hovedvekt på vern av hvalpopulasjoner. Ved hjelp av ny forskning på miljøforvaltning, flerartsperspektiver og urfolkspolitikk, undersøker doktorgradsavhandlingen *Governing the 'People of the Whale'* den konseptuelle utviklingen og pågående implementeringen av IWCs politikk for urfolks selvbergingshvalfangst (Aboriginal Subsistence Whaling, eller ASW). Avhandlingen hevder at IWC strever

med å anerkjenne tradisjonelle og innfødte verdensbilder og menneske-hval-relasjoner, fordi organisasjonen er tuftet på kolonialistiske ideer om autoritet og ekspertise som systematisk marginaliserer urfolks kunnskapsproduksjon. Av dette følger et uforholdsmessig stort press på urfolkssamfunn, som må navigere gjennom det juridiske farvannet for å sikre rettighetene til sine praksiser og havbaserte livsgrunnlag.

Avhandlingens kapitler setter søkelys på tre forskjellige case-studier som veileder leseren gjennom historien om hvordan urfolks hvalfangst blir styrt under IWC. Blant casene finner vi kontroversen rundt fangst av Grønlandshval i 1977, Makahbefolkningens kampanje for å fortsette med hvalfangst på 1990-tallet, og det omstridte møtet arrangert av Council of Whalers i Aotearoa-New Zealand i 2000. Studien henter primært kildemateriale fra IWCs omfattende arkiv, samt fra politisk og juridisk dokumentasjon, nyhetsmedier og lokale og uavhengige publikasjoner. Analysen dekker de siste 50 årene med utvikling ved IWC og presenterer en omfattende gjennomgang av hvordan miljøvernmål og urfolks selvbestemmelse har blitt forhandlet frem på den internasjonale arena.

Avhandlingen redegjør for hvordan internasjonale naturvernsrammeverk forutsetter at urfolkssamfunn er uforholdsmessig motstands- og tilpasningsdyktige, mens de dominerende rammeverk for naturforvaltning har begrenset evne til å integrere alternative kunnskapssystemer og verdensanskuelser. Videre tar studien spesielt for seg 1) hvordan det juridiske og regulatoriske landskapet utpeker urfolkspraksiser som noe

tilhørende «de andre», og usynliggjør det samlede tapet som urfolkssamfunn blir utsatt for, og 2) hvordan og hvorvidt regulatorisk-juridiske praksiser marginaliserer tradisjonell økologisk kunnskap. Med utgangspunkt i nyere, praksisorientert dokumentmetodologi (av Kristin Asdal og Hilde Reinertsen, 2020) sammenligner analysen møtereferater og annet prosedyremessig materiale. Herunder audio-visuelt materiale, rapporter og vitnesbyrd fra ulike aktører i sentrale begivenheter hvor forholdet mellom urfolk, hvalfangst og IWC har vært i spill.

Avhandlingen benytter praksisorientert dokumentanalyse for å vise hvordan endringer i det politisk-kulturelle landskapet møter politikkutforming på miljøfeltet, og hvordan kartleggingen av denne utviklingen kan gi oss innsikt i prosesser som har bidratt til å forverre marginaliseringen av urfolk. Case-studiene, som presenteres i kronologisk rekkefølge, bygger på hverandre og bidrar sammen til en endelig komparativ analyse. Her demonstreres hvordan urfolks kunnskapssystemer, styringsmodeller og levebrød blir systematisk marginalisert i ASW-rammeverket. Det avsluttende kapitlet diskuterer også den siste utviklingen ved IWC under COVID-19-pandemien og uttrykker forsiktig optimisme om IWCs

planer om å revurdere og oppdatere ASW-rammeverket for å møte internasjonale standarder for urfolksrepresentasjon og lederskap.

I bunn og grunn er *Governing the People of the Whale* en tverrfaglig avhandling. Den kombinerer metoder fra feltene miljøhistorie, politisk økologi, antropologi og STS for å diskutere rollen til politikk og byråkrati i reproduksjon av koloniale maktforhold. Når det gjelder det økte behovet for å bedre forstå hvordan mennesker og *more-than-human* livsformer kan leve sammen i antropocentiden, fremhever denne forskningen hvordan hegemoniske narrativer om miljø og natur også kan fremprovosere kulturell og sosial endring. Inspirert av voksende litteratur innen miljøhumaniora og dekolonisering, forsøker denne forskningen å gjøre det Stimson, Grimwood og Caton (2020) har kalt «becoming common planetain». Denne praksisen oppmuntrer til intellektuelt arbeid som undersøker og avslører hvordan koloniale maktforhold reproduseres i politikk, styresett og forskning. Inspirert av ovennevnte har studien et aktivt forhold til forfatterens posisjonalitet og hvordan denne kan utnyttes til å studere makt i vestlig-dominerte institusjoner med kolonial historie.

Wildness and control: Mediating technology and perceptions of nature in nineteenth century Norway

Institutt for kulturstudier og orientalske språk, (IKOS), Universitetet i Oslo.

Disputas: 5. april 2024

Erica Colman-Denstad

Avhandlingen utforsker forestillinger om norsk natur på 1800-tallet, og ser på hvordan ulike narrativer medierte naturopplevelser i fremveksten av den norske turistkulturen og i kontekst av det norske nasjonsbyggingsprosjektet. Jeg har sett på forholdet mellom teknologi, bruk av natur, og oppfatninger av natur, og har hatt som mål å forstå hvordan oppfatninger av og opplevelser i natur har blitt teknologisk medierte. Phd-prosjektet var del av prosjektet «Locative Technologies and the Human Sense of Place: a History of Spatial Literacy 1800–2020», finansiert av Norges Forskningsråd.

Sentralt i studien er rollen til narrativer som teknologi. Jeg har analysert fortellinger som verktøy for å sortere landskap og minner, formidle erfaringsbasert kunnskap og tilrettelegge for ulike naturopplevelser. I tillegg medierer de mellom ulike sosiale, kulturelle og historiske kontekster. Inspirert av Ricœur's (1984) teori om mimetisk narrativ, har jeg sett på narrativs rolle i å ramme inn erfaringer og minner, og å forme opplevelser i og oppfatninger av naturen for forfatterne og leserne deres.

Hovedfokuset mitt er på perioden fra ca. 1820 til slutten av 1800-tallet, selv om enkelte kilder er nyere eller eldre enn dette. En stor del av den historiske konteksten er fremveksten av den norske turistkulturen og vektleggingen av norsk natur og bonde-

kultur som sentrale for nasjonal identitet. I denne konteksten og i flere av kildene ligger det et spenningsforhold mellom synet på naturen som ressurs og produksjonslandskap og synet på naturen som estetisk objekt og rekreasjonslandskap.

Tekstene som inngår i kildegrunnlaget er svært forskjellige og varierer både i sjanger, formål og kontekst. Det de har til felles, er referanser til konkrete landskap og en måte å beskrive dem på som opplevelser og ressurser av ulike slag. En betydelig del av kildematerialet består av folkesagn samlet inn og omskrevet av Peter Christen Asbjørnsen, publisert i «Huldreeventyr og folkesagn» i 1845 og 1848. Asbjørnsens sagnsamling reflekterer både rurale syn på naturen og hans eget romantiske natursyn, samtidig som de bidro til nasjonsbyggingsprosjektet.

Innsamlingen og publiseringen av folkesagnene førte til at fortellinger fra lokale steder ble kommunisert til en større målgruppe, utenfor den rurale konteksten. I den prosessen fikk fortellingene nye roller, og ble tolket på nye måter. For eksempel har jeg sett på hvordan folkesagn for noen har fremhevet farlige og uforutsigbare aspekter ved naturen som ressurs, og for andre vektlagt mer estetiske sider av naturen som rekreasjon. I bondesamfunnene hvor Asbjørnsen gjorde sine innsamlinger illustrerte og formidlet sagnene grenser, og uttrykte normer forankret i et perspektiv på naturen som livsgrunnlag og ressurs. Disse grensene ble utydelige i møte med turistenes naturoppfatning. Dette kommer spesielt godt frem i rammefortellingene som Asbjørnsen plasserte sagnene i. Mens sagnene vektla praktiske hensyn i samhandling med naturen, presenterte rammefortellingene naturen som et estetisk ladet rekreasjonslandskap. Asbjørnsens sagnsamling medierer med andre ord mellom perspek-

tivet på natur som livsgrunnlag og perspektivet på natur som estetisk opplevelse.

Norske perspektiver har blitt kontrastert med William Cecil Slingsby og boken hans *Norway, the Northern Playground. Sketches of Climbing and Mountain Exploration in Norway between 1872 and 1903* (1904). Mitt hovedfokus har vært på å identifisere narrativer i teksten – både de Slingsby forteller om sine egne opplevelser, og de han bruker for å kontekstualisere sin egen erfaring. Jeg har sammenliknet Slingsby og Asbjørnsens for å vise hvordan de benytter og bidrar til ulike fortellinger om naturen og hvordan den bør oppleves.

Slingsby og Asbjørnsen bruker begge ulike narrative verktøy og trekker på fortiden for å støtte og validere påstander om forholdet mellom nordmenn og norsk natur, og seg selv og sine opplevelser i naturen. Slingsby trekker blant annet historiske linjer til vikingtiden, for å argumentere for at fjellklatring har en lang og ærverdig tradisjon i Norge. En viktig forskjell mellom Slingsby og Asbjørnsen er at Slingsby skisserer en fortelling der hans aktiviteter overgår samtidige nordmenns evner, og som gjør ham til en pioner som erobrer Norges ville steder. Det er Slingsby, og ikke samtidens nordmenn, som viderefører tradisjonene fra fortiden. Asbjørnsens nasjonalromantiske perspektiv vektlegger derimot kontinuitet, tilhørighet og forbindelser mellom det norske folk og norsk natur. Delvis på grunn av dette har Asbjørnsen også mindre grunn til å fokusere på det ville i naturen og på erobring av urørte steder, hvilket var essensielt for Slingsby.

I likhet med Asbjørnsen i sine rammefortellinger, beskriver også Slingsby fjellandskapet på en måte som fremhever dets estetiske egenskaper. Han kontrasterer dette dramatiske fjellandskapet med produksjonslandskapet til bonden. På den måten skiller

han sine egne steder fra lokalbefolkningens, og sine egne aktiviteter fra hverdagslivet til lokalbefolkningen. Han skiller også mellom sitt eget sofistikerte syn på naturen og lokale perspektiver som beskrives som overtro. I Asbjørnsens sagnsamlinger kan folketroen forstås som formidling av erfaringsbasert kunnskap, mens for Slingsby presenteres den som et resultat av uvitenhet.

Både Asbjørnsens og Slingsbys tekster er eksempler på hvordan «ville» deler av naturen ble opplevd som stadig mer attraktive for norske så vel som utenlandske besøkende i løpet av 1800-tallet. Orvar Löfgren (1981) har beskrevet et paradoks i den parallelle utviklingen mot sterkere tiltrekning mot den «ville» naturen, og med økende kontroll og forutsigbarhet i naturopplevelser. For å utforske dette paradokset i lys av min empiriske analyse, har jeg trukket på begrepet «Wilderness as playground» slik det er beskrevet av filosof Marvin Henberg (1984). «Wilderness play» handler om å etterlikne tidligere opplevelser av natur som ressurs eller trussel – å «leke» at det står mer på spill enn det gjør i en rekreasjonskontekst. Det forutsetter både at naturen oppfattes som mer forutsigbar og mindre farlig, men også en illusjon av naturen som «vill». Blant norske turister var det stort sett den idealiserte bondekulturen som la grunnlaget for lekeillusjonen, og den norske bonden som ble etterlignet. Utenlandske turister som Slingsby opererte med andre lekillusjoner og spilte ut andre narrativer, for eksempel som erobrende oppdagere.

Gjennom avhandlingen viser jeg hvordan ulike narrativer kan endre måten man opplever naturen på ved å ramme den inn på bestemte måter. For eksempel kan de legge til lag med mystikk, folketro eller historiske referanser. Selv om de påvirker opplevelser i naturen, reduserer ikke dette nød-

vendigvis det etiske eller relasjonelle potensialet i opplevelsene. En konklusjon av analysen er at narrativer, forstått som teknologi, er fleksible og åpne for fortolkning. Dette åpner for tvetydig etisk og relasjonelt poten-

siale; narrativer kan ramme inn naturen som en fiende eller en venn, som noe som skal beundres eller noe som skal bekjempes, som sårbar eller robust, som farlig eller trygg, som ressurs eller opplevelse.